

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

دانشگاه تربیت معلم
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته تاریخ فلسفه تعلیم و تربیت

موضوع :

طراحی برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی در ایران

استاد راهنما :

دکتر یحیی قانلی

استاد مشاور:

دکتر محمد عطاران

پژوهشگر:

نرگس سجادیان جاغرق

تیر، ۱۳۸۸

تقدیم به

«تمامی آنانی که می اندیشن و همواره ذهنی سرشار از پرسش دارند»

تشکر و قدردانی

خدای را سپاس که همواره مرا مورد الطاف خویش قرار داده است. حال که این پایان نامه را با لطف و کمک خداوند یکتا به پایان رسانده‌ام، بر خود می‌دانم از تمامی عزیزانی که در طی این پژوهش به هر نحوی مرا یاری نموده‌اند صمیمانه تشکر نمایم. از استاد راهنمای گرانقدر آقای دکتر یحیی قاضی که در تمام مراحل کار با ارائه نظرات ارزشمند و راهنمایی‌های ارزنده در جهت ارتقاء علمی این تحقیق، من را یاری نموده‌اند، صمیمانه تشکر نمایم. از جناب آقای دکتر محمد عطاران استاد مشاور این پایان نامه، به پاس حمایت‌ها و مساعدت‌هایشان تشکر و قدردانی می‌نمایم. از دوستانم که در مدت تحصیل و انجام این پایان نامه از کمک‌ها و همفکری‌هایشان بسیار بهره برده‌ام صمیمانه تشکر می‌نمایم.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف طراحی برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی در ایران صورت گرفته است. اهداف کلی برنامه درسی در این پژوهش بر اساس مطالعه مبانی نظری تدوین گردید. سپس با توجه به اهداف، رئوس محتوای برنامه درسی، راهبردهای یاددهی - یادگیری و رویکردهای آموزشی برنامه درسی p4c مشخص گردید. روش پژوهش دارای ابعاد نظری و توصیفی-پیمایشی است. برای این منظور در بعد نظری با استفاده از منابع و متون تخصصی در حوزه برنامه درسی p4c و برنامه درسی، اهداف p4c استخراج گردید. در مرحله اول برای دستیابی به چهارچوب مورد نظر، مبانی نظری، برنامه درسی بر اساس آموزش فلسفه به کودکان مورد مطالعه قرار گرفت. در فصل سوم با استفاده از روش توصیفی - پیمایشی برنامه مورد نظر تعیین گردید و برنامه به دست آمده را با استفاده از نظر متخصصان برنامه درسی و آموزش فلسفه به کودکان اعتبار سنجی گردید. برای این منظور پرسشنامه‌ای فراهم و در اختیار ۲۰ نفر از متخصصان برنامه درسی و آموزش فلسفه به کودکان قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که اکثر متخصصان، اهداف پیشنهادی، رئوس محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و رویکردهای این پژوهش را نسبتاً مطلوب ارزیابی کرده‌اند.

واژه‌گاه کلیدی:

آموزش فلسفه به کودکان - برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان - رویکرد - پایه اول ابتدایی

فهرست مطالب

عنوان	فهرست
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-مقدمه.....	۱
۱-۱- بیان مساله.....	۲
۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۳
۱-۳- هدف کلی.....	۵
۱-۴- اهداف جزئی.....	۵
۱-۵- سوالات تحقیق.....	۵
۱-۶- واژگان کلیدی.....	۵
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	
۲-مقدمه.....	۹
۲-۱- مبانی فلسفی.....	۹
۲-۲- مبانی رون شناختی با تاکید بر روان شناسی تربیتی.....	۱۲
۲-۲-۱- ویژگی های جسمانی، عاطفی، اجتماعی، عقلانی کودکان ۶ تا ۷ ساله.....	۱۲
۲-۲-۲- تعریف مفهوم.....	۱۵
۲-۲-۲-۱- کارکردهای مفهوم.....	۱۶
۲-۲-۲-۲- رشد مفاهیم گسترش مفاهیم.....	۱۷
۲-۲-۲-۳- گسترش مفاهیم.....	۱۷
۲-۲-۲-۴- روش های یادگیری مفاهیم در کودکان.....	۱۸
۲-۲-۳- بررسی نظریه ها.....	۱۹
۲-۲-۳-۱- کارکردهای آموزشی نظریه رشد شناختی پیاژه.....	۱۹
۲-۲-۳-۲- نظریه یادگیری اجتماعی.....	۲۰
۲-۳- مبانی جامعه شناسی آموزش و پرورش.....	۲۱
۲-۳-۱- اجتماعی شدن و تعلیم و تربیت.....	۲۳

۲۳	..... تربیت اجتماعی	۲-۳-۲
۲۳	..... هدف های اجتماعی	۲-۳-۳
۲۴	..... رشد اجتماعی	۲-۳-۴
۲۴	..... تعامل محیطی	۲-۳-۵
۲۵	..... پذیرش مسئولیت اجتماعی	۲-۳-۶
۲۵	..... انواع مسئولیت	۲-۳-۷
۲۷	..... مبانی دانشی	۲-۴
۲۷	..... ادبیات کودک	۲-۴-۱
۳۱	..... کارکردهای ادبیات برای کودکان	۲-۴-۱-۱
۳۳	..... داستان و تاثیر آن در تربیت	۲-۴-۱-۲
۳۵	..... فواید داستان برای کودکان	۲-۴-۱-۳
۳۵	..... ویژگی داستان مناسب	۲-۴-۱-۴
۳۶	..... مراحل داستان	۲-۴-۱-۵
۳۶	..... ویژگی های ظاهری کتاب کودک	۲-۴-۱-۶
۳۷	..... داستان های فلسفی	۲-۴-۱-۲
۳۸	..... نقش داستان های فلسفی	۲-۴-۱-۲-۱
۳۹	..... ویژگی داستان های فلسفی	۲-۴-۱-۲-۲
۳۹	..... تفاوت داستان های فلسفی با دنیای سوفی	۲-۴-۱-۲-۳
۴۳	..... برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان	۲-۴-۲
۴۳	..... مفهوم فلسفه در آموزش فلسفه به کودکان	۲-۴-۲-۱
۴۴	..... اهداف برنامه درسی p4c	۲-۴-۲-۲
۵۵	..... توصیف برنامه درسی p4c از دیدگاه لیپمن	۲-۴-۲-۳
۴۶	..... مولفه های اصلی p4c	۲-۴-۲-۴
۴۸	..... روش تدریس مفاهیم فلسفی	۲-۴-۲-۵
۴۹	..... رویکردهای آموزشی برنامه درسی p4c	۲-۴-۲-۶
۵۵	..... آموزش ابتدایی	۲-۴-۳
۵۵	..... تعریف آموزش ابتدایی	۲-۴-۳-۱
۵۵	..... اهمیت آموزش ابتدایی	۲-۴-۳-۲

۳-۳-۲- برنامه درسی دوره ابتدایی..... ۵۸

۲-۵ پیشینه تحقیق..... ۶۰

فصل سوم: روش اجرای تحقیق

۳-۳- مقدمه..... ۶۵

۳-۱- روش تحقیق..... ۶۵

۳-۲- جامعه آماری..... ۶۵

۳-۳- نمونه..... ۶۶

۳-۴- روش نمونه گیری..... ۶۶

۳-۵- ابزار اندازه گیری..... ۶۶

۳-۶- نحوه جمع آوری اطلاعات..... ۶۶

۳-۷- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۶۸

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات

۴- مقدمه..... ۷۰

۴-۱- یافته های تحقیق..... ۷۰

۴-۱-۱- مطالعه میانی نظری..... ۷۰

۴-۱-۲- اعتبار سنجی برنامه درسی..... ۷۰

۴-۲-۱- مبانی فلسفی..... ۷۱

۴-۲-۲- مبانی روان شناسی..... ۷۲

۴-۲-۳- مبانی جامعه شناسی..... ۷۳

۴-۲-۴- مبانی دانشی..... ۷۴

۴-۲-۴-۱- ادبیات کودک..... ۷۴

۴-۳- فهرست اولیه اهداف بر اساس مبانی نظری..... ۷۵

۴-۴- محتوا..... ۷۷

۴-۵- روش تدریس..... ۷۸

۴-۶- رویکردهای آموزش برنامه درسی p4c..... ۷۹

۴-۷- اعتبار بخشی..... ۸۰

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵-۱- مقدمه..... ۸۶

۵-۲- نتایج تحقیق..... ۸۶

۳-۵-بحث و نتیجه گیری.....	۸۸
۴-۵-پیشنهادات.....	۹۰
منابع.....	۹۱

جداول

جدول (۲-۱) خلاصه نظریات فلاسفه.....	۱۰
جدول (۲-۲) مراحل رشد ذهنی و شناختی ارائه شده از سوی پیاژه.....	۱۹
جدول (۲-۳) خلاصه بخش روان شناسی.....	۲۰
جدول (۲-۴) خلاصه بخش مبانی جامعه شناسی.....	۲۵
جدول (۲-۵) خلاصه ادبیات کودک.....	۴۰
جدول (۲-۶) ویژگی و عناصر و اجزای کتاب های فلسفی.....	۴۱
جدول (۲-۷) خلاصه بخش برنامه درسی p4c.....	۵۳
جدول (۲-۸) اهداف دوره ابتدایی.....	۵۶
جدول (۴-۱) دلالت های مبانی فلسفی و اهداف.....	۷۱
جدول (۴-۲) دلالت های مبانی روان شناسی و اهداف.....	۷۲
جدول (۴-۳) دلالت های مبانی جامعه شناسی و اهداف.....	۷۳
جدول (۴-۴) دلالت های ادبیات کودک و اهداف آن.....	۷۵
جدول (۴-۵) فهرست مقدماتی هدفها براساس مبانی نظری.....	۷۱
جدول (۴-۶) اصطلاحات داستان های فلسفی.....	۷۷
جدول (۴-۷) میانگین درصد اهداف p4c.....	۸۱
جدول (۴-۸) میانگین نمره درصد مولفه برنامه درسی p4c.....	۸۳

نمودارها

نمودار (۲-۱) کارکرد های مفاهیم.....	۱۶
نمودار (۲-۲) روش های یادگیری مفاهیم در کودکان.....	۱۸
نمودار (۲-۳) کارکرد های ادبیات.....	۳۱
نمودار (۴-۱) روش های تدریس برنامه درسی p4c.....	۷۹
نمودار (۴-۲) رویکرد های آموزشی برنامه درسی p4c.....	۸۰
نمودار (۴-۳) نمودار توزیع فراوانی تناسب اهداف برنامه درسی p4c با اهداف دوره ابتدایی.....	۸۲
نمودار (۴-۴) نمودار توزیع فراوانی تناسب مولفه های پیشنهادی.....	۸۴

۱- مقدمه

امری که فلسفه از آن بحث می‌کند و محتوای فلسفه، زندگی و جهان اطراف اوست. انسانی که از نظر فلسفی زنده است. فردی است که در هر مرحله از رشد و تحول و در تمام دوران زندگی خود می‌داند که کیست. او فردی است که هر جزء کوچک از زندگی خود را در گستره‌ای وسیع بدون آنکه وحدت شخصیت خویش را نادیده انگارد، مورد آزمون و ملاحظه قرار می‌دهد. نخستین کاری که فلسفه انجام می‌دهد و باید انجام دهد، گسترش میدان تفکر انسان است. فلسفه انسان را با دستگاه‌های فلسفی که حاوی تصویرهای گوناگون از جهان است آشنا می‌کند. تمرین و ممارست برای فهمیدن این تصویرهای مختلف گستره ذهن را افزایش می‌دهد و آن را برای پذیرفتن نظریه‌های جدید و شاید ثمر بخش آماده می‌سازد (قضاوی، ۱۳۸۶). یکی از هدف‌های عمده اکثر نظام‌های آموزش و پرورش تفکر و بهبود توانایی تعقل است (صفایی مقدم، ۱۳۸۵) آنها معتقدند دانش آموزان باید به طور فعال تلاش کنند، اطلاعات جدید را با دانسته‌های قبلی خود وحدت بخشند و آنچه را مهم و با ارزش است، استنباط و انتخاب کنند و به طور راهبردی درباره نتیجه‌گیری خود بیندیشند. متأسفانه مدارس امروز، توجه خود را بیشتر به انتقال اطلاعات و حقایق علمی معطوف کرده و از تربیت انسان‌های مبتکر و خلاق فاصله گرفته‌اند (شعبانی، ۱۳۸۰). با وجود این، کودکان نیاز به فهم دنیا دارند و به طور طبیعی درباره محرکات پیرامون خود کنجکاوند؛ اما آنان برای معنا بخشیدن به جهان نیازمند کمک هستند تا اطلاعاتی را که درباره تجارب خود گردآوری نموده‌اند، پردازش کنند و نسبت به آنها واکنش نشان دهند (مرعشی، ۱۳۸۵). یکی از روش‌های پرورش تفکر که در چند دهه‌ی اخیر مطرح بوده است. آموزش فلسفه به کودکان است. در این زمینه در تمامی دنیا تحقیقات مختلفی انجام شده است، پژوهش‌هایی نیز در داخل کشور انجام شده که آن پژوهش‌ها بیشتر به تبیین مبانی نظری دیدگاه لیپمن و برنامه آموزش فلسفه برای کودکان توجه شده است. با استقبال از برنامه فلسفه برای کودکان در کشور، ضرورت، پرداختن به این موضوع به صورت آکادمیک و برنامه درسی در کنار بقیه دروس که دارای اهدافی، محتوا و روش و رویکردهای آموزشی خاص این برنامه باشد ضروری می‌نماید. لذا محقق تصمیم به انجام تحقیقی در زمینه طراحی برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی اقدام کرده است.

۱-۱- بیان مساله

« نخستین برنامه‌درسی فلسفه برای کودکان به وسیله ماتیو لیپمن و دستیاران وی در دانشگاه مونتكلیر^۱ نوشته شد. این برنامه‌درسی که بررسی‌های اولیه آن تقریباً از سال ۱۹۶۹ شروع شده بود. تا کنون به صورت یک برنامه‌درسی کامل برای کل دوران مدرسه (k-12) در آمده است. این برنامه در صدها مدرسه در آمریکا و ۱۶۰ کشور دنیا به صورت داوطلبانه اجرا می‌شود. در این برنامه مفهوم فلسفه به عنوان یک روش گفتگو بین کودکان و بزرگترها و یا فقط بین کودکان مد نظر است و نه به عنوان نوشته‌ای مقدس که طبق سنت آموخته شود. این برنامه ۲ تا ۴ ساعت از اوقات مدرسه کودکان را در طول هفته در مدرسه و خارج از آن را به خود اختصاص می‌دهد و کلاس به صورت یک اجتماع پژوهشی که در آن کودکان پیرامون داستان‌های خوانده شده در کلاس درس به بحث و گفتگو می‌پردازند، اداره می‌شود (فیشر، ۱۳۸۵)

«اهداف کلی این برنامه درسی متوجه کل پایه‌های درسی است و از پایه ۱ تا ۱۲ پیگیری می‌شود و عبارتند از: ۱- بهبود توانایی تعقل ۲- پرورش خلاقیت ۳- رشد فردی و میان فردی ۴- پرورش درک اخلاقی ۵- پرورش توانایی مفهوم‌یابی در تجربه. برنامه درسی در سه دهه گذشته، هدفهای متنوعی در برداشته است. این هدفها در غالب محتوای داستانی و روایی ریخته شده و در اختیار معلم و شاگرد قرار گرفته است. کتب اولیه نوشته شده در این زمینه شامل قصه، داستان کوتاه و رمان بوده است، در حال حاضر تقریباً هر موضوعی می‌تواند، محتوای برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان قرار گیرد. شعر، گزارش، روزنامه، بازی‌های کودکانه، موسیقی، مجموعه عکس، فیلم مستند و سایر منابع محتوای این برنامه را تشکیل می‌دهند» (قائدی، ۱۳۸۳) «برنامه آموزش فلسفه به کودکان هدف‌های شناختی روشنی دارد، ذهن را وارد عمل می‌کند این کار از طریق چالش‌ها، تفکر اصولی و تعامل ساختاری انجام می‌دهد. این برنامه در عین حال هدف اجتماعی نیز دارد و آن فرایند تصمیم‌گیری دموکراتیک است. این برنامه در پرورش مشارکت منظم و پرورش خود آگاهی فرد سهمی قطعی دارد. آموزش روش فکر کردن می‌تواند عمومی‌ترین و کلی‌ترین هدف این برنامه‌درسی باشد» (قائدی، ۱۳۸۵، ص ۶).

محتوا اغلب به صورت داستان است به این علت که کودک خودش را با شخصیت‌های داستانی مقایسه می‌کند. البته این کار بیشتر به صورت عقلانی و فکری صورت می‌گیرد و کمتر هیجانی است. هر کودک با توجه به سبک و شخصیتش در مورد شخصیت‌های داستان

صحبت می‌کند و فکر می‌کند. در داستان‌ها از زبانی استفاده می‌شود که با زبان واقعی کودک شباهت دارد و با توجه به مراحل رشد شناختی کودک است (قضاوی، ۱۳۸۵) کودکان و نوجوانان ضمن داستانها و افسانهها با حقایق و تجارب زندگی آشنا می‌شوند: شادی و غم، کامیابی و ناکامی، امیدواری و نومیدی، محرومیت، ستم و ستمکاری، عدل و داد، دموکراسی و استبداد... همه رنگهای زندگی را تجربه می‌کنند و آشنا می‌شوند (شعاری نژاد، ۱۳۸۴). مطالعات نشان می‌دهد که کودکان به خاطر ویژگی‌های خاص روحی و تمایلات خاصشان به مراتب پیش از بزرگترها به قصه علاقه دارند و به همان نسبت هم زود تر و بیشتر ماجراهای آن را باور می‌کنند و عمیق‌تر تحت تاثیر موضوع و شخصیت‌هایش قرار می‌گیرند (عطاران، ۱۳۷۵، ص ۱۲۴).

برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان برنامه‌ای است که سعی نموده است، تمام عناصر یک برنامه‌درسی، نظیر هدف، محتوا، نقش معلم و شاگرد، روش تدریس، اصول طراحی و سازماندهی یک برنامه درسی را مد نظر قرار دهد. برنامه درسی در پایه اول شامل قصه‌هایی است که در کتاب سه جلدی الفی گرد آوری شده است و یک راهنمای آموزشی به نام فکر کردن دسته جمعی برای راهنمایی و آموزش معلمان تدارک دیده شده است. در این پایه بر فراگیری زبان با توجه به اشکال ضمنی در محاورات روزمره کودکان تاکید می‌شود. (قضاوی، ۱۳۸۵).

با توجه به توضیحاتی که داده شد و تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده لزوم طراحی برنامه‌درسی از پایه اول ابتدایی تا پایان دوره متوسطه که دارای اهداف و روش و رئوس محتوا و رویکردهای آموزش احساس می‌شود.

۲-۱- اهمیت و ضرورت :

یکی از مسائل اساسی برای مربیان تعلیم و تربیت و معلمان و والدین و حتی خود دانش آموزان این بوده و هست که آیا مدرسه و برنامه‌های درسی منجر به پرورش تفکر در دانش آموزان می‌شود؟ اصلاح و تقویت نیروی تفکر همواره جزئی از اهداف اولیه آموزش و پرورش بوده است. بنابراین تصور می‌شود که از طریق انتقال دانش، آموزش و پرورش می‌تواند به هدف خود دست یابد. چنین تمرکزی بر یادگیری دانش حالا دیگر قابل قبول نیست. اکنون همه می‌دانیم که چقدر از دانش با چه سرعتی می‌تواند از رده خارج شود و نتیجتاً حتی اگر بپذیریم که فرد تربیت شده باید مطلع باشد، باید تصریح کرد که چنین فردی باید اهل تعقل و قضاوت پرورش یابد^۲ (لیپمن، ۱۹۹۸).

^۱Lipman-

فلسفه دارای مفاهیم انتزاعی است و باید آن را از کلاس اول ابتدایی آموزش داد و نباید منتظر شد تا کودک به مراحل بالاتر رشد شناختی برسد. زیرا که آموزش برخی از دروس مانند ریاضیات را که دارای مفاهیم انتزاعی است، از پایه اول ابتدایی شروع می‌کنیم و مفاهیم را با توجه به رشد شناختی کودک از ساده به مشکل آموزش می‌دهیم، و آموزش مطالب انتزاعی را به مراحل بعدی رشد شناختی کودک واگذار نمی‌کنیم (قائدی، ۱۳۸۲). از اینرو برای آموزش فلسفه می‌توان مفاهیم را به زبان ساده و در قالب داستان‌های فلسفی که دارای ابهام و پرسندگی است و در قالب مفاهیم متافیزیکی، اخلاقی، ارزش‌شناسی و با توجه به مشکلات و مسائل زندگی کودکان بیان کرد و آنها را با موقعیت مبهم و سوال برانگیز رو به رو کرد. مفاهیم را به این دلیل در قالب داستان می‌آوریم، چون ذهن انسان روایت‌گر است و مفاهیم را در قالب داستان بهتر درک می‌کند^۳ (کندی، ۱۹۹۹).

فرهنگ ما سرشار از داستان‌های فلسفی و عرفانی و اجتماعی است. قرآن نیز به عنوان کتاب دینی ما سرشار از داستانهایی برای تفکر است و در آن همگان را به تفکر دعوت کرده است. آنچه که در داستانهای قرآنی قابل توجه است با توجه به سبک داستانی آن دعوت به تفکر و تأمل در این داستانها است. روش داستان‌های فلسفی در این برنامه شبیه سبک داستانهای قرآنی نیست. آنچه که مورد توجه است چه در داستان‌های قرآنی و چه فلسفی دعوت به تفکر و تأمل در مورد موضوعات مورد نظر است. در تاریخ ما هر گاه نسل بزرگسال قصد آموزش مفاهیمی به نسل کوچکتر را داشته آن را در قالب داستان بیان کرده است.

آموزش فلسفه (تفکر فلسفی) را باید از پایه اول ابتدایی شروع کرد. زیرا که دوران کودکی قابلیت‌های یادگیری بیشتر است و هم فرصت کافی در اختیار است. «باید به کودکان فرصت فکر کردن و پذیرفتن مسئولیت دیدگاهها و اعمالشان را بدهیم تا بتوانند افکار مختلف را سنجیده و دچار عقاید عصب‌آمیز و غیر منطقی نشوند. می‌توان با استفاده برنامه آموزش فلسفه (فلسفه ورزی) ناکارآمدی آموزش و پرورش، در پرورش افراد متفکر برای جامعه دموکراتیک استفاده کنیم برای این منظور ما باید از لحاظ (محتوا - برنامه - هدفها و از لحاظ فرهنگی) پیش‌بینی‌ها و برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهیم (قائدی، ۱۳۸۵)». زیرا که با توجه به شرایط حاکم جهانی و رشد سریع تکنولوژی و جهانی شدن که زندگی انسان را تحت تاثیر قرار داده است ما نیاز به تربیت شهروندانی داریم که بتوانند با توجه به شرایط متغیر و تغییرات سریع تکنولوژی همگام باشند و از لحاظ فکری و استدلالی هم باید انسان‌هایی تربیت کنیم که قوه استدلال - تمیز و قضاوت و داوری بالایی داشته باشند.

۳-۱- هدف کلی تحقیق

طراحی و اعتبار سنجی برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی .

۴-۱-اهداف ویژه تحقیق

- ۱- تعیین اهداف برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی.
- ۲- تعیین رئوس محتوای برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی .
- ۳- تعیین روش تدریس برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی .
- ۴- تعیین رویکردهای آموزش برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی .

۵-۱- سوالات تحقیق

- ۱-اهداف برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی چیست؟
- ۲-رئوس محتوای برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی چیست؟
- ۳-روش تدریس برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی چیست؟
- ۴- رویکردهای آموزش برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان در پایه اول ابتدایی چیست؟
- ۵-اعتبار برنامه‌درسی آموزش فلسفه به کودکان از دیدگاه متخصصان برنامه درسی و متخصصان p4c تا چه اندازه است؟

۶-۱- واژگان کلیدی

آموزش فلسفه به کودکان (p4c) Philosophy for children

در این تحقیق منظور از آموزش فلسفه این است، که به جای آموزش آکادمیک تاریخ فلسفه ، فلسفه را بر فلسفه‌ورزی استوار کرده است. روش بنیادی چنین برنامه‌ای استفاده از گفتگوی سقراطی در یک اجتماع پژوهشی است. ادعای ارتباط فلسفه با آموزشهای مدرسه‌ای بر این فرض استوار است که فلسفه می‌تواند حالت‌های انتقادی شاگردان نظیر تعجب کردن - درخواست معیار کردن - استدلال - شکل‌دهی به مفهوم برگرداندن و مهارتهای جستجوگری را در آنان پرورش دهد. (لایمن، ۱۹۸۰؛ قانیدی، ۱۳۸۵ ص ۱۱) در این پژوهش سعی بر این است که یکی سری از اهداف را با توجه به فیلترهایی که در بخش‌های بعدی به آن اشاره خواهد شد در برنامه‌درسی که محتوای آن در قالب داستان است و حاوی اصطلاحات فلسفی که با توجه به رشد شناختی کودکان در این سن است به کودکان آموزش داده شود.

برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان (curriculum Philosophy for children(p4c)

برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان برنامه‌ای است که سعی نموده است، تمام عناصر یک برنامه درسی، نظیر هدف، محتوا، نقش معلم و شاگرد، روش تدریس، اصول طراحی و سازماندهی یک برنامه درسی را مد نظر قرار دهد. برنامه درسی در این پایه بر فراگیری زبان با توجه به اشکال ضمنی در محاورات روزمره کودکان تاکید می‌شود (فائدی، ۱۳۸۵). در پایه اول هدف تقویت مهارت‌های اصلی و اساسی مثل مقایسه - متمایز سازی - مرتبط ساختن - شکل بندی سوالات - ارائه دلیل و قصه گویی (فیشر، ۱۳۸۵). اهداف این برنامه در این پایه بر فراگیری با توجه به اشکال ضمنی در محاورات روزمره کودکان تاکید می‌شود (همان منبع). برنامه درسی طراحی شده در این تحقیق شامل: پیشنهاد اصطلاحات فلسفی با توجه به رشد شناختی کودک که در نوشتن داستان‌های می‌توان از آنها استفاده کرد.

محتوای آموزشی (Content matte)

کلیه اطلاعات، دانش و مفاهیم و نگرشهایی که در کتب درسی به یادگیرنده ارائه می‌شود. (اسراری، ۱۳۶۸، ص ۶۰). محتوای آموزشی این برنامه درسی شامل::

۱- داستانهای کوتاه فلسفی

از طریق خواندن و صحبت درباره ی داستان هایی (موضوعات مختلفی که برای کودکان اهمیت دارد) کودکان خود را با شخصیت های داستانی شان مقایسه می‌کنند. البته این کار بیشتر از نظر عقلانی و فکری صورت می‌گیرد و کمتر هیجانی است. آنها فرایندهای شخصیت‌های موجود در داستان را بازسازی و استنباط می‌کنند. کودکان دربار این داستان‌های کوتاه - هر کس براساس سبک و شخصیت خود - صحبت و فکر می‌کنند. در داستانها از زبانی استفاده می‌شود که با زبان واقعی کودکان شباهت دارد. این داستان‌ها دارای اصطلاحات فلسفی که با توجه به ویژگی‌های رشد شناختی و ادبیات کودک و با توجه به اهداف آموزشی در این مقطع است.

رویکرد (Approach)

فلسفه برای کودکان به عنوان یک زبان کلی، رویکردی تربیتی است و بر مهارت‌های بنیادی خواندن، نوشتن، سخن گفتن و گوش دادن تاکید دارد. یعنی در جستجوی راهی برای رسوخ در این مهارت‌های پایه از طریق تقویت قدرت استدلال و داوری است (فائدی، ۱۳۸۵، ص ۱۹). در این تحقیق به معرفی انواع رویکردهای این برنامه پرداخته می‌شود که شامل رویکرد تلفیقی و رویکرد فلسفی است که رویکرد فلسفی دارای چهار زیر

مجموعه شامل رویکرد بازی، فعال، داستانی، بحث و گفتگو است که در این تحقیق رویکرد فلسفی و انواع آن مد نظر است.

پایه اول ابتدایی (elementary)

دوره ابتدایی با اسامی گوناگون چون «تعلیمات اجباری» «آموزش همگانی» «آموزش عمومی» و «تعلیمات ابتدایی» مطرح شده است. در ساختار آموزش و پرورش ایران، دوره ابتدایی به عنوان اولین مرحله آموزش و پرورش عمومی اعلام شده و همه دانش آموزان به این سطح از آموزش نیاز دارند و هر آنچه در این دوره آموخته می شود، جنبه عام دارد (صافی، ۱۳۸۴، ص ۴۰). منظور از دوره ابتدایی، در این تحقیق پایه اول ابتدایی که شامل کودکان ۶ تا ۷ سال می باشند.

۲-مقدمه:

در این فصل ابتدا به بررسی انواع مبانی و اصول، مبانی فلسفی، مبانی روان شناسی کودک، مبانی جامعه شناسی و مبانی دانشی «ادبیات کودک، برنامه آموزش فلسفه به کودکان، آموزش ابتدایی» پرداخته می شود. مبانی فلسفی و اصول و انواع آن و همچنین جدولی از آرای فلاسفه موافق با برنامه آموزش فلسفه به کودکان، و بررسی مفهوم فلسفه در آموزش فلسفه به کودکان، معرفی برنامه‌ها، اهداف، در مبانی روان‌شناسی که شامل خصوصیات دوره کودکی، ویژگی های این دوره، و بیان نظرات اندیشمندان این رشته پرداخته می شود. و در بخش سوم به بررسی مبانی جامعه‌شناختی تعلیم و تربیت که شامل: تربیت اجتماعی، هدف ها، مسئولیت اجتماعی پرداخته می شود. و در بخش چهارم، مبانی دانشی است به بررسی ادبیات کودکان که شامل: تاریخچه، ادبیات کودک، کارکرد ها و ویژگی‌ها، ارزش تربیتی و نحوه انتخاب قصه مناسب و تفاوت داستان‌های فلسفی با دیگر داستان‌ها و ویژگی‌ها و عناصر کتب فلسفی و روش آموزش مفاهیم فلسفی به کودکان است. در بخش پنجم به معرفی برنامه آموزش فلسفه به کودکان، روش اجرا، توصیف برنامه، مولفه‌های اصلی پرداخته می‌شود. و در بخش ششم به بررسی ماهیت دوره ابتدایی که شامل: تعریف، اهمیت، اهداف دوره ابتدایی و برنامه درسی این دوره و ملاک‌های گزینش مواد درسی پرداخته می‌شود.

۲-۱- مبانی فلسفی

• نظام فلسفی، چارچوب کلی و منسجم از نگاه ما نسبت به عالم هستی، طبیعت، انسان و تکامل او، معرفت و چگونگی شکل گیری معرفت، ارزش ها و اخلاق فراهم می‌سازد که هر یک از این موارد به طور مستقیم نظام آموزش و پرورش و به تبع آن برنامه‌های درسی و فعالیت معلم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به عبارت دقیق‌تر برنامه‌ریزی درسی، برای سازماندهی دقیق فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در فراگیران، نیاز به شناخت و آگاهی از مکاتب فلسفی و بررسی نقطه نظرات تربیتی آنها درباره اهداف، روشها و محتوا دارد (یارمحمدیان، ۱۳۷۹).

اسامی تعدادی از فلاسفه‌ای که نظراتشان با اهداف p4c هماهنگی دارد در قالب یک جدول با استفاده از منابع مختلف به طور خلاصه بیان گردیده شده است.

جدول شماره (۱-۲) بررسی ریشه های تاریخی آموزش فلسفه به کودکان از دیدگاه فلاسفه

<p>در مقام معلم سوالات موشکافانه ای می پرسید تا شاگردان خود را برانگیزد که درباره مسائل انسانها در خصوص زندگی، حقیقت و عدالت به تفحص بپردازند. سقراط و شاگردانش بر پایه روش گفت و شنود، مسائل بنیادی را تعریف کرده، ضمن نقادی آن تعاریف رساتر و جامع تر به آنها پاسخ می دادند. آموزش سقراط بر محور شاگردی استوار بود. وی در شاگرد تمایل اخلاقی برای کشف و کاربرد حقیقت به منظور سامان بخشیدن و اداره کردن زندگی خویش به وجود می آورد. او به دنبال تعریف درست تر واژه های عدالت، شجاعت و بازیابی که حقیقتا چیستند. روش بحث های سقراط دیالکتی بود. پرسشهای متوالی با برخورد منفی بود. از نظر وی فیلسوف کسی است که به پرسیدن سوالات بنیادی می پردازد. کودکان نیز این کار را در این مرحله از رشد خود انجام می دهند.</p>	<p>کانت (۱۸۰۴- سقراط (۱۷۲۴م) -۴۲۹- ۳۹۹ق.م)</p>
<p>وی معتقد است که تربیت تن و روان آدمی باید از همان کودکی آغاز گردد (نقیب زاده، ۱۳۷۷). افلاطون بر اهمیت و تاثیر شعر، موسیقی (هنرهای زیبا) و استفاده از زبان در پرورش تاکید زیادی دارد (همان منبع). کمک به کودک برای تعالی و رشد و گذر از هر مرحله به مرحله بالاتر (قائدی، ۱۳۸۵). روش گفتگو و همه کتب خود را به روش گفتگو می نویسد. از نظر وی «گفتگوی سقراطی همانا اندیشیدن و ذات اندیشیدن است» (نقیب زاده، ۱۳۷۷). تربیت حقیقی را باید از کودکان آغاز کرد که هنوز به بیراهه نرفته اند (همان منبع)</p>	<p>افلاطون (۴۲۷- ۳۴۷ق.م)</p>
<p>تاکید بر اندیشیدن و به عبارت دیگر فلسفیدن است به گفته یاسپرس «هر کس به فلسفیدن می پردازد باید دکارت را بشناسد» (نقیب زاده، ۱۳۷۷). مفهوم اندیشیدن مورد نظر دکارت به مفهوم فلسفیدن مورد نظر حامیان فلسفه برای کودکان است. تلاش هر دودر باز گردان فلسفه به جایگاه واقعی خویش است. نزدیکی قواعد و مراحل روش دکارت به روش مورد نظر جنبش فلسفه برای کودکان است (قائدی، ۱۳۸۳)</p>	<p>دکارت (۱۶۵۰- ۱۵۹۶م)</p>
<p>توجه روسوبه علاقه، کنجکاوی و آزادی کودکان بنیادهای مناسب را برای جنبش فلسفه برای کودکان است. تصور روسو در مورد مراحل رشد انسان و نیز اندیشه های او درباره تمدن از بعضی جهات با تفکر حامیان فلسفه برای کودکان هماهنگ است. ارزش های کودکان با ارزش های بزرگسالان متفاوتند که دارای تمایل طبیعی فلسفیدن و شگفت زده شدن هستند، در حالیکه بزرگسالان باید این را در خود بازبرنامه فلسفه برای کودکان مشترک است. امیل: اولین رمان فلسفی است که توسط روسو نوشته شد و این کاری است که ایمن آن را اساس برنامه خود قرار داد (قائدی، ۱۳۸۳)</p> <p>آموزش و پرورش نباید صرفا حرفه آموزی باشد زیرا به عقیده کانت، امر مهم روشنگری "یا آموزش دادن کودک برای فکر کردن مطابق قواعد اصول را تاکید می کند". کودکان را صرفا نباید برای حال، بلکه برای وضعیت احتمالا بهتر آینده که کانت آن را "نظر انسانیت و سرنوشت کل</p>	<p>روسو (۱۷۱۲- ۱۷۷۸م)</p>
<p>بشر " نامیده تربیت شوند (گوتک، ۱۳۸۵).</p>	
<p>او در سال ۱۸۳۷ مقاله ای تحت عنوان داستان گویی برای کودکان نوشت، که مبارزه ای بود علیه</p>	

<p>عینیت گرایی هگل به نظراو صحبت با کودکان باید سقراطی باش و تمایل کودکان به پرسیدن باید تحریک شود. به نظر او کودکان باید در جویبار، آزاد و هم دلانه زندگی کنند. انجام فلسفه برای کودکان در روش آزاد و شخصی به وقت احتیاج دارد(مارتن به نقل از فائدی). هستی‌گرایان و خصوصا کی یرکگارد و حامیان آموزش فلسفه برای کودکان به تخیل و پرورش تفکر خلاق بسیار اهمیت می دهند. اهمیت به جنبه شخصی تفکر تحت عنوان "تفکر برای خودشان". انتخاب و پذیرش و مسئولیت نکاتی هستند که بین دو گروه مشترک است(فائدی، ۱۳۸۳).</p>	<p>کی یر کگارد(۱۸۵۵- ۱۸۱۳)</p>
<p>وضع عبارت اجتماع پژوهشی و همچنین تعریفی که او از پژوهش ارائه کرده است. پیرس را با فلسفه برای کودکان پیوند می زند.</p>	<p>سندرز پیرس (۱۸۲۱-۱۹۱۴)</p>
<p>وی سهمی جدی در تدارک بنیادهای نظری جنبش فلسفه برای کودکان دارد، رشد اندیشه هاییدیویی در یک زمینه دموکراتیک و تلاش او برای ایجاد نظام تربیتی مطابق با شان یک جامعه دموکراتیک، تاکید او بر تربیت، تجربه و فعالیت کودک، تاکید بر زمینه گرایی و نسبی گرایی، قرار دادن فلسفه به عنوان بنیاد نظری تربیت، روش حل مساله، تاکید بر پرورش قوه داوری صحیح، انتقاد از آموزش و پرورش سنتی، تاکید بر نقش معلم به عنوان راهنمایی کننده، همه از نکاتی هستند که در جنبش فلسفه برای کودکان بسیار از آنها استفاده شده است</p>	<p>دیویی(۱۹۵۲- ۱۸۵۹م)</p>
<p>سهم نلسون، نه از جهت نظری، بلکه از آن جهت است که او روش سقراطی را در یک زمینه عملی بکار گرفت. نبش فلسفه برای کودکان از این زمینه تجربی و عملی استفاده کرد.</p>	<p>نلسون(۱۹۲۷- ۱۸۸۲م)</p>
<p>بنیانگذار جنبش فلسفه برای کودکان با استفاده این ظرفت های نظری و سوابق تاریخی و چالش های مفهومی که در این رابط وجود دارد؛ تلاش نمود است فلسفه را به جایگاه واقعی خویش بازگرداند ونظامی تربیتی را پی گیری نماید که زنگی در یک جامعه دموکراتیک، متنوع و متکثر و متضاد را هموار سازد.</p>	<p>لیپمن</p>

جدول زیر خلاصه بخش مبانی فلسفی مرتبط با آموزش فلسفه به کودکان آورده شده است

۲-۲- مبانی روان شناختی با تاکید بر روان شناسی تربیتی

در این بخش اطلاعاتی در مورد رشد شخصیت دانش آموزان پایه اول ابتدایی که عبارت است از:

۲-۲-۱- ویژگی های جسمانی، عاطفی، اجتماعی، عقلانی کودکان ۶ تا ۷ ساله

الف - بعد جسمانی (وضعیت سلامتی و نیازهای فیزیکی).

ب- بعد عاطفی(چگونگی بروز عواطف و احساسات و کنترل آن).

ج- بعد اجتماعی(چگونگی تعامل و برقراری ارتباط با دیگران).

د- بعد عقلانی(هوش و خلاقیت، منطق شخصیت و تفکر و آگاهی فرد).

الف - بعد جسمانی کودک ۶ تا ۷ ساله

• **رشد حرکتی کودکان ۶ تا ۷ ساله:** به موازات رشد عصبی - عضلانی، قدرت بدنی کودک افزایش می یابد و حرکات هماهنگ و موزون می شود و انجام دادن اعمال پیچیده تر به طور منظم مسیر می گردد. حرکات پسران سریعتر و هماهنگ تر از اعمال دختران است. دختران در اعمالی که به استفاده از ماهیچه های ظریف نیاز دارد (شفیع آبادی، ۱۳۸۳).

ب- بعد عاطفی کودک ۶ تا ۷ ساله

- **رشد عاطفی کودکان:** کودک در این پایه از اینکه مبدا مورد توجه و محبت والدین و معلمان و همبازیها قرار نگیرد، مضطرب و نگران می شود؛ به همین دلیل، برای جلب توجه به تقلید از رفتار اطرافیان و هم مانند سازی با آنان می پردازد. در این دوره اظهار وجود و استقلال طلبی در کودک رشد می کند، شادی خود را با حرکت بدن ظاهر می سازد. در برابر انتقاد و خرده گیری حساسیت نشان می دهد. کودکان دبستانی از شادی و سازگاری نسبتا خوبی برخوردارند و می آموزند که چگونه واکنشهای عاطفی و هیجانی خود را بخصوص در خارج از خانه کنترل کنند. و کودک در هفت سالگی نسبتا آرام است و از دست زدن به کارهای تازه و نو لذت می برد. کودک برقراری ارتباط با اطرافیان و طرح سوالهای متعدد را بسیار دوست دارد (شعاری نژاد، ۱۳۸۰). کودک در این سن علاقه مند به همانند سازی با دیگران است که این ویژگی کودک، و همچنین ویژگی لذت از برقراری ارتباط با دیگران و طرح سوال و پرسش در برنامه آموزش فلسفه به کودکان نیز مورد توجه است و از اهداف این برنامه رشد چنین مهارتهایی در کودکان است.

- **خصایص هیجانی و عاطفی کودکان ۶ تا ۷ ساله:** دانش آموزان این پایه تحصیلی نسبت به انتقاد و استهزاء حساسند و ممکن است در سازش با شکست و ناکامی مشکل پیدا کنند. کودکان در این سن به تمجید و شناخته شدن نیاز فراوان دارند و علاقه دارند مورد تحسین معلمان خود قرار گیرند. کودکان خردسال، ممکن است از انتقاد ناراحت و حتی خرد شوند. تا حد امکان باید تقویت مثبت فراوان فراهم ساخت و واکنش های خود را برای رفتارهای بد غیر تحصیلی ذخیره کرد. از مسئولیت لذت می برند، و می خواهند تکالیف درسی خود را بهتر انجام دهند. (شعاری نژاد، ۱۳۸۴). برنامه آموزش فلسفه به کودکان فرصت ابراز وجود را در کلاس و مباحث مطرح شده می دهد، و احساس مسئولیت در برابر گفته ها و افکار خویش را در آنها تقویت می کند.

ج- بعد اجتماعی کودکان ۶ تا ۷ ساله

• **نقش زبان در رشد اجتماعی کودک ۶ تا ۷ ساله:** اهمیت و نقش زبان به عنوان طبیعی ترین و رایج ترین وسیله ارتباطی است. آشنایی با زبان مشترک به منزله کلیدی است که